

רסיסי אור בחשכת ליל

פסח מצות ומרורים ורסיסי אור בחשכת הליל בשנות השואה בצרפת
 ■ פרסומים ראשונים מתוך ספר בעריכה

שומרים הפקד לעירך

השנה היא תש"א, בניס שבדרום צרפת מצויים בתקופה זו יהודים רבים, מלבד הדריים שם, שנסו מפאריס ושאר האזורים שהיו כבר בשליטת הנאצים ימ"ש, שהחלו ככלל אירופה גם שם בהשמדה שיטתית של יהודים, והם גולים בתוך הגלות לעבר העיר ניס. איתם נמצאים שלושה ממלכי פאריס – מאן מלכי רבנן – מרישי גלוותא, שגם הם נסו לכאן מפחד המציק, וכאן המצב עדיין לא מסוכן ככפאריס, ותקותם בעז"ה להצליח לשרוד בחיים. שעת חירום היא עתה, ומלבד סכנת החיים התלויה ועומדת מנגד על כל צעד ושעל, גם שנות רעב נלוים לצרה, ואם בכל ימות השנה, הפה היהודי השמור ממאכלות אסורות בקושי יכול לשמור על כשרות המאכלים, שבעתים קשה בפסח בעת הזאת, כשלא ניתן להשיג את המאכלים הכשרים לפסח כמנהג היהודים מקדמת דנא, ועיניהם של עמך ישראל נשואות לעיני העדה היושבים על מדין, כדי שיורו להם כיצד לנהוג ויהיו כל מעשיהם על פי חכמים.

השלושה שישבו כאחד הם הגאון רבי מרדכי שוחטמן זצ"ל, מחשובי רבני פאריס, ונציג אגודת הרבנים דפולין בצרפת, כ"ק האדמו"ר מקוזניץ זצ"ל הגאון רבי ישראל אלעזר הופשטיין זצ"ל רב אגודת הקהילות בפאריס, והגאון רבי שמואל יעקב רובינשטיין זצ"ל, לימים רב אגודת הקהילות ועתה מכהן כרב ביהכ"נ החשוב "עטרת ישראל" פסאד-קושנער שוהל בפאריס.

הגאון החסיד רבי שמואל יעקב רובינשטיין זצ"ל עם הרה"ח רבי ישראל יהושע מאירוביץ זלה"ה

שמואל אלברט

בנוסה שטבעו לנו חז"ל בברכת המזון שמברכים אנו בליל הסדר כשאנו יושבים ומסובים כבני מלכים, והשולחן ערוך כדת וכדין וברוב יופי והדר כמצוות היום, אומרים אנו "הרחמן הוא ינחילנו יום שכולו טוב, יום שכולו ארוך יום שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה ויהי חלקנו עמהם". גם כשאנו חשים כבני מלכים, זה עדיין אינו מספק אותנו, ובכליון עיניים מחכים אנו ליום שכלו ארוך שהאור בו אמיתי שאינו נגמר, וזה יהיה בזרח עלינו אור חדש מציון בב"א.

ביריעה זו נעסוק בזמן האפל, כשחשיכה ללא קץ השתררה ברחבי אירופה ועוביה ככמה וכמה דינרים, ולא רק שעמך ישראל לא יושבים מסובים, אלא שכלל אינם יושבים במקומותיהם, אלא נעים ונדים הם כספינה מטורפת בלב ים סוער וגועש, שגליו האימתניים שוטפים את כל העומד בדרכם, ואבות ובנים, אמהות וטף, ורבנן ותלמידיהוון זועקים במר נפשם, לנוכח הלילה הארוך שלא נגמר, מה נשתנה הלילה הזה? שומר מה מליל? שומר מה מליל? וכל הנקרא בשם יהודי באשר הוא, מוכן הוא לפשוט צווארו על קדושת שמו יתברך, ויודע כי עתה היא עת קריאת שמע של חושך וערבות, ומיחלים בכל רגע שתבוא גאולה לגלות גופם ונפשם, ויפציע השחר, ויגיע זמן קריאת שמע של שחרית ואורה, ותחת מסירות נפש למוות, ימסרו נפשם לחיים של תורה ומצוות.

הגאון רבי מרדכי שוחטמן זצ"ל

יש להתירם אבל במילוי ועירוי שלושה פעמים במים. (ב) למי שאין לו יין ולא שום משקה אחרת הכשרים לשם פסח, התרנו בהסכמת גדולי פולין לצאת ידי ארבע כוסות בטיי מתוק ויברך שהכל. (ג) הננו מזהירים לכל מי שנמצא אצלו מיני חימוצים, לעשות עליהם שטר מכירה או להצטרף עם ההרשאה הכללית של מכירת חמץ אפילו ע"י הפאסט ובלא תשלום גמול, ויוכל לשלוח ישר על האדרסה שלנו.

Hotel Rosevelt הרבנים: Nice מ. שוחטמן Marechal Joffre 16 א. הופשטיין Rabbinat ש. רובינשטיין

גם הגדה של פסח כותבים הם בכתב ידם, וגם אותה משכפלים הם והיא מופצת לכל דורש דת ודין, וצילומה מצ"ב.

שלושת הרבנים הדגולים שרדו את המבול, והמשיכו לנהל עדות ישורון, ובשורות הבאות נרחיב במעט אודותם ופעלם, וכן נבוא בדברים אודות יהודים יקרים שבמקום גלותם היו לאות ולמופת, ופעלו גדולות ונצורות למען אחיהם בני ישראל ברוחניות וגשמיות, בשנות העקידה ולאחריה, בימי ההתאוששות והשיקום. ובעומדנו עתה בחג הפסח מדרך הטבע נעסוק בנוגע לעת הזאת בעיקר. הג"ר מרדכי שוחטמן זצ"ל נולד בשנת תרמ"ד בעיר שארגורד באוקראינה ונמנה על חסידו טאלנא, קבל תורה מגדולי הרבנים ובהם הג"ר יחיאל מיכל אפשטיין זצ"ל, ונסמך להוראה.

לאחר מכן התמנה לרב בעיר טשורוביץ, ובעיר סורוקה שבבסרביה וכיהן שם כרב הקהילה, בשנת תרצ"א מסיבות רפואיות של זוגתו ע"ה, נאלץ לקחת את מקל הנדודים שוב ועבר להתגורר בפאריס, שם יסד את קהילת "בנה" ליהודים יוצאי מזרח אירופה, והתמנה לראש מחלקת גיטין בבית הדין של הקונסיסטורא, ובד בבד שימש כנציג אגודת הרבנים בפולין ברבנות של פאריס.

עם נפילת צרפת לידי הנאצים בשנת ת"ש, עבר כאמור לניס שהיתה עדיין חופשית יחסית ופעל בצוותא עם חבריו הרבנים שחידשו את פעילות בית הדין של פאריס.

ככל שחלף הזמן, גם באיור ניס נגזרו גזירות חדשים לבקרים, וגברה הסכנה להשתלטות הנאצים על איזור זה. הודות לפעילותה של אחותו שגרה בניו יורק קיבל אשת כניסה לארה"ב. ימים אחדים לפני חג השבועות תש"א הצליח לצאת באונייה ממרסיי לקזבלנקה שבמרוקו, ולאחר שהות של כחמישה חדשים במרוקו יצא לארה"ב, נשתמרה איגרת ברכת הדרך שכתבו לו חבריו הרבנים שהיו אתו בניס שצילומה מצ"ב.

בניו יורק הקים במנהטן את קהילת "בית ישראל סנטר" הקיימת עד היום הזה ונקראת שוחטמנס שטיבל, ומתקיימים בה עד היום שיעורים בדף היומי שיעור אותו יסד בשעתו.

בדעתו היה לעלות לארץ ישראל ועשה הכנות לכך, אולם בעיצומו של נאום באספת עם גדולה בניו יורק לרגל המצב בארץ ישראל ערב מלחמת השחרור, לקה בליבו והתמוטט, וביום א' דר"ח אדר א' תשי"ח נלב"ע, ומנוחתו כבוד בירושלים.

כ"ק האדמו"ר מקוונץ הג"ר ישראל אלעזר הופשטיין זצ"ל, נולד בשנת תרנ"ט בקוונץ, לאביו הרה"ק רבי ירחמיאל משה זי"ע, דור חמישי למגיד מקוונץ זי"ע. קבל תורה מכ"ק האדמו"ר הגה"צ רבי מאיר יחיאל הלוי מאסטראווצע זי"ע, והיה תלמידו המובהק ואף הוסמך על

"למי שאי אפשר לו מבלעדי זה ורק בשנה זו שנת מלחמה".

ההחלטות:

(א) קטניות: התרנו לפסח זו כל מיני קטניות (לבד אורז ודוחן) כמו ארביס, באביס, פאסאליס, קאקאראזא (מאיס), גריקע (רעצ'קי, טאטריקי) וגרויפין מהקטניות הללו אבל לא הקמח שלהם, וצריכים לברר היטב את הקטניות או הגרויפין שלהם קודם הפסח שלא יהיה מין אחר מעורב בהם, וגם צריך להחליט אותם ברותחין קודם הבישול.

(ב) אנחנו מזהירים שיש הרבה מיני גרויפין וגרייפליך כמו פעריל-גרויפין קוסקעס סמאל, אבערפלאקען וכדומה, אינם ממיני גרויפין שהתרנו כי הם מחמשת מיני דגן, והם חמץ גמור מדאורייתא.

(ג) פירות יבשים התרנו בשנה זו והם תאנים (פייגין) תמרים (טייטלין) שויפים, תפוחים, ואגסים (פלאמין, עפיל בארניס) יבשים, כמהין ופטירות, (שוועמליך) אך צריכים להדיח אותם היטב קודם הפסח.

(ד) דגים מלוחים והערינג גדולים וקטנים התרנו לאוכלם בפסח זה בתנאי שידחם היטב שלושה פעמים במים קרים לפני הפסח ובכלי פסח.

(ה) חלב התרנו בשנה זו לקטנים ולחולים אף שאין בהם סכנה, וחמאה, אם יקנו אותה קודם הפסח וידיחנה היטב קודם הפסח ג' פעמים.

(ו) בסאהארין אפשר להשתמש בשנה זו ורק בקריסטל מפני שאין בו שום תערובת.

(ז) שמן, כל מיני שמנים הנמצאים במדינותינו התרנו אבל צריכים לקנותם קודם הפסח ולסגנם קודם הפסח בכלי פסח.

(ח) דענעטראט, (ברען ספירט אלקאהל) היות שרוב היהודים במדינתנו אין להם חומרי הסקה מבלעדי זה, ובכן סמכנו בזה על שני גדולי דורנו הרב הגאון צירלסון, רב הכולל דמדנית בסרביה והרב הגאון ה' רובינשטיין אבד"ק וויניצא שהתירו בספריהם את האלקאהל הזה להשתמש בו בפסח לבשל על ידו, ועל סמך זה התרנו גם אנו לפסח הבע"ל למי שאין לו שום אמצעי אחר לבשל, אך שיהיו זהירים מאוד שלא ישפך ח"ו על הכלים ובפרט על המכלים.

(ט) התרנו בשנה זו להגעיל כל כלי מתכות וגם אלאמיניום ועמאילל וגם כלי בישול אם הם ממתכות. גם כלים שמטנגים בו מותרים להגעיל אבל צריך להזהר מאד שההגעלה תהיה כדת. בכל אופן אם יש למי שהוא איזה ספק טוב לעשות שאלת חכם.

(י) סכינים אם הלהב והקתא מגוש אחד אפשר להגעילם בענין אחר יעשה ש"ח.

(יא) כלי זכוכית, אם לא נשתמש בהם בדבר חריף כמו ספירטוס, שכר וכדומה אם אין לו אפשרות לקנות חדשים

כ"ק האדמו"ר מקוונץ הרה"צ רבי ישראל אלעזר הופשטיין זצלה"ה

הם מהוים עתה את ועד אגודת הרבנים בפאריס, וגם בעת חרום זו אינם מסירים עטרה זו מראשיהם ודאגתם לצאן מרעיתם הנה בראש מעיניהם. מקום מושבם הנו במלון רוזוועלט בניס, ומשם יוצאת ההוראה ליהודי צרפת כיצד לנהוג בעת חרום זו. את ההוראות כותבים הם בכתב יד מרובע ומשכפלים ומפיצים את דף ההוראות לכל דורש וזה נוסח ההודעה הנושאת את התאריך ג' אדר פרשת תצוה תש"א וצילומה מצ"ב.

כ"ה

החלטת ועד אגודת הרבנים דפאריס, בנוגע לפסח שנה זו שנת תש"א בצרפת.

כשיבית ועד אגודת הרבנים דפאריס, כעת בניצא א' תצוה ג' אדר ש"ז בצירוף עוד תלמידי חכמים יודעי דת ודין דנו על מצבם של אחינו בני ישראל הנתונים בערים, עירות, כפרים ומושבות בתשומת לב על הצורת ההולך ומתחזק בכל יום ויום ר"ל ואין לך שנת רעבון גדול מזה לכן החלטנו אחרי ויכוחים ארוכים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא להקל מה שיש להקל על פסח הבע"ל ע"פ השלחן ערוך והפוסקים ראשונים ואחרונים בשעת הדחק הגדול אשר בשנה זו, אבל הנני מודיעים שזה רק

כ"ה

החלטת ועד אגודת הרבנים דפאריס בנוגע לפסח שנה זו שנת תש"א בצרפת.

כשיבית ועד אגודת הרבנים דפאריס, כעת בניצא א' תצוה ג' אדר ש"ז בצירוף עוד תלמידי חכמים יודעי דת ודין דנו על מצבם של אחינו בני ישראל הנתונים בערים, עירות, כפרים ומושבות בתשומת לב על הצורת ההולך ומתחזק בכל יום ויום ר"ל ואין לך שנת רעבון גדול מזה לכן החלטנו אחרי ויכוחים ארוכים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא להקל מה שיש להקל על פסח הבע"ל ע"פ השלחן ערוך והפוסקים ראשונים ואחרונים בשעת הדחק הגדול אשר בשנה זו, אבל הנני מודיעים שזה רק

"למי שאי אפשר לו מבלעדי זה ורק בשנה זו שנת מלחמה"

ההחלטות:

(א) קטניות: התרנו לפסח זו כל מיני קטניות (לבד אורז ודוחן) כמו ארביס, באביס, פאסאליס, קאקאראזא (מאיס), גריקע (רעצ'קי, טאטריקי) וגרויפין מהקטניות הללו אבל לא הקמח שלהם, וצריכים לברר היטב את הקטניות או הגרויפין שלהם קודם הפסח שלא יהיה מין אחר מעורב בהם, וגם צריך להחליט אותם ברותחין קודם הבישול.

(ב) אנחנו מזהירים שיש הרבה מיני גרויפין וגרייפליך כמו פעריל-גרויפין קוסקעס סמאל, אבערפלאקען וכדומה, אינם ממיני גרויפין שהתרנו כי הם מחמשת מיני דגן, והם חמץ גמור מדאורייתא.

(ג) פירות יבשים התרנו בשנה זו והם תאנים (פייגין) תמרים (טייטלין) שויפים, תפוחים, ואגסים (פלאמין, עפיל בארניס) יבשים, כמהין ופטירות, (שוועמליך) אך צריכים להדיח אותם היטב קודם הפסח.

(ד) דגים מלוחים והערינג גדולים וקטנים התרנו לאוכלם בפסח זה בתנאי שידחם היטב שלושה פעמים במים קרים לפני הפסח ובכלי פסח.

(ה) חלב התרנו בשנה זו לקטנים ולחולים אף שאין בהם סכנה, וחמאה, אם יקנו אותה קודם הפסח וידיחנה היטב קודם הפסח ג' פעמים.

(ו) בסאהארין אפשר להשתמש בשנה זו ורק בקריסטל מפני שאין בו שום תערובת.

(ז) שמן, כל מיני שמנים הנמצאים במדינותינו התרנו אבל צריכים לקנותם קודם הפסח ולסגנם קודם הפסח בכלי פסח.

(ח) דענעטראט, (ברען ספירט אלקאהל) היות שרוב היהודים במדינתנו אין להם חומרי הסקה מבלעדי זה, ובכן סמכנו בזה על שני גדולי דורנו הרב הגאון צירלסון, רב הכולל דמדנית בסרביה והרב הגאון ה' רובינשטיין אבד"ק וויניצא שהתירו בספריהם את האלקאהל הזה להשתמש בו בפסח לבשל על ידו, ועל סמך זה התרנו גם אנו לפסח הבע"ל למי שאין לו שום אמצעי אחר לבשל, אך שיהיו זהירים מאוד שלא ישפך ח"ו על הכלים ובפרט על המכלים.

(ט) התרנו בשנה זו להגעיל כל כלי מתכות וגם אלאמיניום ועמאילל וגם כלי בישול אם הם ממתכות. גם כלים שמטנגים בו מותרים להגעיל אבל צריך להזהר מאד שההגעלה תהיה כדת. בכל אופן אם יש למי שהוא איזה ספק טוב לעשות שאלת חכם.

(י) סכינים אם הלהב והקתא מגוש אחד אפשר להגעילם בענין אחר יעשה ש"ח.

(יא) כלי זכוכית, אם לא נשתמש בהם בדבר חריף כמו ספירטוס, שכר וכדומה אם אין לו אפשרות לקנות חדשים

הרבנים:

מ. שוחטמן
א. הופשטיין
ש. רובינשטיין

Hotel Rosevelt
Nice
Marechal Joffre 16
Rabbinat.

הודעת ועדת הרבנים של פריז לקראת פסח תש"א

מסירות נפש של נער

ר' בן ציון רודל ז"ל מפאריס

במצב זה לשלוח אותי לבדי והיה בטוח ששומר מצוה לא ידע דבר רע.

מסתבר שמסירות נפשו של ר' בן ציון לא היתה חד פעמית, וכך מוצאים אנו בספר "ידי משה" כתבים מימי השואה מאת ואודות הרב משה קלנברג הי"ד, רבה של "קהל יראים" בעיר מצ' (הספר יצא לאור בשנת תשס"ה על ידי המכללה בירושלים בעריכת הרבנית א. פרבשטיין). וכה כותב בזכרונותיו בנו הרב חיים מרדכי קלנברג מבריסקל-נתניה:

הקשר הרופף שהיה קיים ביני ובין אדוני אבי נותק כמעט לגמרי בסוף 1941, רק גלויות ספורות ומצונזרות הגיעו במשך שנה זו. אדוני אבי לא התלונן מעולם, ולא ביקש עזרה ממני או מאיש, רק מאלו שחשב שיקלו עליו את מילוי תפקידו כרב במחנה שלו. למשל בפורים 1941 קבלתי ממנו בקשה שאשלח לו מצה שמורה. הדבר לא היה פשוט, אבל הצלחתי, בעזרת העסקן הדתי מפאריס מר רודל, שנמלט לטולוז. הוא השיג חיטים, ואני עזרתי לו לטחון אותם בריחיים של קפה בדירתו, ויחד ארזנו את החיטים במזוודות ונסענו במסילת הברזל ובאוטובוס לכפר קסטל-פערס, (Castel Ferrus) בדרום מערב צרפת, קרוב לעיר מואסק (Moissac), לא רחוק מהעיר הגדולה טולוז, שם גרו אברכים מווינה, כמו הר"ר שלמה שפיצר ואברכי "היונגנדרופע" מווינה תחת הנהגת הרב וורנר, ולמדו תורה כמו בתוך קומונה. בהגיע האביב הכשירו תנור של משק איכר, ואפו מצות שמורה. מר רודל ואני ירדנו מן האוטובוס, והתחלנו ללכת עם המזוודות בשבילי השדות. בקשנו מהאיכרים שיראו לנו את מקום מגורם של הפליטים היהודים. בסוף ראינו מרחוק עשן סמיך כבד יוצא מן הארובה ונחשנו שזה מקום התנור, וכן היה. מצאנו אנשים ונשים פרוסים מסביב לחצר מרווחת של משק, כולם עטופי סיגרים לבנים והם לשים ואופים את המצות מצוה בשירי הלל וזמרה, כמו שעשו אבותינו בזמן שביט המקדש היה קיים. הם קיבלו אותנו בשמחה, ואפו את המצות שלנו בתנאי שגם הם יקבלו חלק מסיים משלנו לפי הפסק של רבם. נסעתי חזרה לביתי. ותיכף שלחתי חבילה גדולה בדואר לאדוני אבי. לא אדע עד היום אם קיבלה או לא.

סיפור מופלא של מסירות נפש נושא כבר כשבעים שנה באמתחתו ר' חיים רודל שיחי' לאוי"ט יליד פאריס, וכיום תושב ירושלים שבין החומות, ובנו של העסקן המפורסם מפאריס ר' בן ציון רודל ז"ל, שעקר במלחמה את דירתו ועבר למחוז טולוז. וכה מספר ר' חיים: עברה כמעט שנה מאז הגענו לפיגורדן, עיירה קטנה במרחק של כ-20 קילומטר מטולוז, ואבא והרב יעקב חיים ליכטנשטיין זצ"ל (מזכיר ועד הרבנים בפאריס) החלו להתכונן לאפיית המצות. בעיירה גרה עוד מלפני המלחמה משפחה יהודית בשם שפינדל, והיה להם משק ואדמות.

אבא והרב ליכטנשטיין זרעו את החטים, ולאחר מכן בזמן הקציר השגינו שהכל יהא נעשה בתכלית הכשרות. כיצד טחנו את החטים איני זוכר.

בט"ו בשבט תש"ג, אבא ז"ל החל בהכנות המעשיות לאפיית המצות, התנור של משפחת שפינדל הוכשר עבורנו, ובמשך כמה ימים עסקנו במלאכה, כל המשפחה, אבא ר' בן ציון, אמא מרת בלומה, אחותי הילדה (כיום בארה"ב) אחי מיכאל ואני אז נער כבן 12 שנה. חלוקת העבודה בינינו היה כך: אמא לשה את הבצק ורידה אותו במערוך, אנו הילדים חוררנו את המצה, ואבא הכניס את המצות לתנור, ואח"כ הניח אותם על שולחן שכוסה עם מפה לבנה.

חלק מהמצות נארו בחבילה מיוחדת שיועדה להגיע להרב רובינשטיין, ועלי הנער הרך הוטלה המשימה לנסוע אליו. אבא ליווה אותי באוטובוס לטולוז, ושם לקחתי את הרכבת לליאון, ובמשך כמה שעות ישבתי במחלקה השלישית על ספסלי עץ, כשבמהלך הנסיעה עוברים חיילים גרמניים בקרונות ובדוקים תעודות, וב"ה שלוחי מצוה אינם ניווקים והגעתי בשלום לבית הרב רובינשטיין, שם קיבלה אותי בתו מרת טניה (לימים גב' קלוטשטיין עסקנית הצלה גדולה). לנתי בביתם ולמחרת עשיתי חזרה את הדרך לביתנו.

עד היום עומד אני נפעם לנוכח גדלות רוחו ומסירות הנפש של אבי, שלא פחד

ידו להוראה. עם פטירת אביו הוכתר כממלא מקומו בקו"נצ"י. היה חתנו של האדמו"ר רבי מרדכי יוסף טווערסקי זצ"ל, מזלאתיפולי.

עשה רבות למען ישוב ארץ ישראל ויסד את כפר חסידיים בשנת תרפ"ד, ואף התגורר תקופה בארץ, אולם מטעמי בריאות נאלץ לעזוב את הארץ.

בשנת תרצ"ה נבחר לרב אגודת הקהילות בפאריס, כממלא מקומו של הג"ר יואל הלוי הרצוג זצ"ל, ושימש בתפקיד עד פרוץ המלחמה. יום לפני פלישת הנאצים ימ"ש לצרפת, עזב את פאריס, בהשאירו אחריו בביתו את אוצר הספרים העשיר וכן כלי שרת קודש, מורשת אבותיו הק', ורק ספרים בודדים נטל בידיו.

עם עלותו לרכבת נאסר בצוותא עם כל היהודים שברכבת במחנה הסגר צרפתי. כאשר נודע למשטרת צרפת מי האיש החליטו מיד לשחררו, אולם הוא הסכים להשתחרר רק אם ישחררו את כל היהודים הנמצאים אתו במחנה. הצרפתים נענו לבקשתו, והרבי בראש כל היהודים, הועבר לניס שעל שפת הים התיכון. ושם כאמור לעיל המשיך נושא בעול הציבור יחד עם חבריו הרבנים הדגולים.

בהשתדלות מערציו, ממשלת ארה"ב שלחה לו ולעוד אנשי דת דרישה לבוא לארה"ב, והוא הגיע לניו יורק ונתקבל שם בכבוד גדול בסוף שנת תש"א. חסידי יסדו עם בואו את בית מדרשו שנקרא "עבודת ישראל".

בשנת תשנ"ו, עמד לעבור להתגורר בקביעות בארץ, ואף הוכנה דירה עם בית מדרש בצפון תל אביב, אולם לא הספיק להגשים את תוכניתו, ונסתלק בשם טוב מן העולם. כ"ק מרן האדמו"ר מקונויץ שליט"א מתל אביב-בני ברק, הגו נכדו בן בתו הרבנית שטרנברג תחי'.

אודות השלישי בחוט המשולש שלא ניתק, הג"ר שמואל יעקב רובינשטיין זצ"ל, כתבנו באריכות בהמודיע ערש"ק תרומה ש.ו. ואת השורות הבאות נקדיש לתלמיד החביב שגלה עם רבו, החסיד ר' ישראל יהושע הלוי מאירוביץ ז"ל, ונמשיך וניגע בשולי אדרתו של הרב האהוב הגרש"י זצ"ל.

האיש ויומנו

הרה"ח ר' ישראל יהושע מאירוביץ ז"ל — האיש ויומנו.

ר' ישראל יהושע ז"ל, נולד בווארשא למשפחת חסידי גור וזכה בילדותו לקבל ברכה ממרן "שפת אמת" זיע"א. לאחר נישואיו התגורר בעיר מלאכה וניהל עסקים. לאחר שעסקיו כשלו קיבל את ברכת מרן "אמתי" זיע"א לעבור להתגורר בפאריס, ולערך בשנת תרצ"ב עבר לשם והקים מפעל לסריגה, ובעזרת בניו שעזרו על ידו התפרנס בכבוד. חסיד שורשי היה ונשאר ר' ישראל יהושע בכל

באפיית מצות של משפחת רודל

רמ"ח איבריו ושמר על כל מלה ורמז מרביתו. בעיר פאריס נמנה על מתפללי בית הכנסת עטרת ישראל -פסאג' קושנער שוהל שבנשיאות הגרש"י רובינשטיין זצ"ל, והיה מעמודי התווך של הקהילה. בקובץ "הפרדס" המתאר את פאריס של מעלה של אותם הימים וקהילת עטרת ישראל בתוכה מופיע כדלהלן "ר' ישראל יהושע, טיפוס חסידי מקורי, חסיד מובהק, בעל נפש יקרה וטובה, ספוגה התלהבות ויראת שמים מצטרף להרב רובינשטיין, ונעשה נושא כליו".

ובעתון "דרכנו" של אגודת ישראל בפולין מוצאים אנו, בשנת תרצ"ה את רשמי ביקורו בפאריס של הג"ר מאיר שורצמן זצ"ל, המתאר את פעלו של ר' ישראל יהושע ומאמציו לפתוח בית יעקב עבור בנות ישראל.

כשהגרמנים כבשו את פאריס, זוגתו מרת רחל הי"ד נלקחה עם בנותיה הגדולות חנה וחיה הי"ד, למחנה ההסגר דרנסי ומשם לאשוויץ. רבי ישראל יהושע נמלט עם בנו יוסף לטולוז ומשם לניס, בנו הרשל ירד למחתרת, ושלושת ילדיו הקטנים יותר פוזרו במקומות שונים. בניס, ולאחר מכן בליאון, שהה בצוותא בקירוב מקום ולכבות, עם הגרש"י רובינשטיין ומשפחתו, והידידות בין המשפחות התהדקה. ר' ישראל יהושע וילדיו ניצלו ב"ה, ולאחר המלחמה בשנת תש"ה אוחדה המשפחה בפאריס, וכן המשיכו בעסקיהם ביצור כובעי נשים וילדים. לאחר המלחמה נשא אשה בשנית, ויחד זכו לראות נחת מצאצאיהם.

ר' ישראל יהושע ז"ל, הרבה פעלים למען ישיבת "שפת אמת" בפאריס, והיה עושה ומעשה אצל נדיבי העם, והם מתוך הערכה לאיש ופעלו פתחו את לבם וכיסם, והוזילו תרומות בעין יפה. רבות היה מבקר בארה"ק, ועולה להסתופף בצל הקודש רבותיו הק' מגור שאליהם היה קשור בכל נימי ליבו. זכה לאריכות ימים מופלגת ונלב"ע ביום ד' אדר תשנ"ג, בן קרוב למאה שנים, והובא למנוחות בירושלים, כשכ"ק מרן "פני מנחם" זיע"א משתתף בהלויתו.

ר' ישראל יהושע כתב יומן אודות מה שעבר עליהם בניס ולאחר מכן בליאון עד לגמר המלחמה, והוא נשתמר עד היום, ונמצא ב"גנוז קידוש השם" בבני ברק, ואנו לרגל עיסוקנו לעת מצוא בתולדות הגרש"י רובינשטיין זצ"ל ואישיותו המרתקת, התודענו אליו.

בעט משתפכת, בלב רגיש, ובעוז של חסיד, מתאר הוא את קורות הימים, ואנו נציץ מעט לבין השורות ונביט באותם גיבורי כח, הנסים בעת מצוקה זו מקול עלה נדף ונמצאים בסכנה תמידית ולא יודעים מה ילד הרגע הבא, ובראש דאגתם קיום המצוות כדת וכדין, ולהציל חיים ולעזור איש לרעהו במלחמת הקיום, מול האשמדאי הנאצי ימ"ש, כשמימין ומשמאל נשמעים כל הזמן בשורות איוב, על קרובים וידידים שנתפסו ונלקחו להריגה על ידי

אפסנאות משלנו ליד בית-הכנסת וסיפקנו מזון כשר, בעזרתם האדיבה והפעילה של בני משפחת איינס. מדי שבוע הייתי יוצא לכפרי הסביבה, רוכש שם עופות, תמורת סיגריות ושוקולדה, ושוחט אותם כדין. מר איינס למד גם הוא ממני את מלאכת שחיטת העופות והוא המשיך בזה אחר כך. בקבלו הסמכה לשחיטה עופות מהרב רובינשטיין ז"ל מפאריס.

בית איינס היה אז "מגדל האור" בחשכת הליל ששרר אז בצבא בכל צרפת. אשתו ז"ל ויברלו לחיים ארוכים הוא ובניו – צבי ושלמה – עבדו יומם ולילה במטבח כדי שכל מי שנכנס רעב יוכל לאכול לשבוע אוכל כשר. (בנו ר' משה הי"ו כיום בבריסל, היה פרטיזן ולחם בנאצים).

חג הפסח בריימס

בינתיים הלך וקרב חג הפסח של שנת תש"ה. לפי הצפוי עמדו להשתתף בסדרים של פסח כארבעה עד חמישה אלף חיילים. מר גראס, נשיא הקהילה, היה מוטרד ומודאג מאוד. ואכן, היה מקום לטירדה ודאגה. הקשיים היו רבים ועצומים. לשם קניית עופות בשוק המקומי הייתי זקוק לרשיון מיוחד מטעם משרד הכלכלה של ממשלת צרפת. פניתי אל סגן שטיין ממחלקת האפסנאות, הוא הפעיל מיד את קשריו עם פאריס, ועד מהרה השיג לי את הרשיון לקניית עופות בשוק הצרפתי.

עד מהרה נקנו כשלוש מאות וחמישים תרנגולי-הודו, אווזים, ברווזים ותרנגולים. אני שחטתי את כולם כדין, ואת מלאכת מריטת הנוצות הטלתי על קבוצה של חמישים שבויים גרמנים. השבויים ניסו בתחילה להתרשל במלאכתם, מתוך הנחה שאני, כרב צבאי, לא אתיחס אליהם בכבוד, אך מיד הפקדתי עליהם סמל יהודי, שברח ממחנה ריכוז באוסטרית והתנדב לצבא האמריקאי, ומאז עבדו הגרמנים במלוא המרץ.

ההכנות לקראת החג נעשו בקדחתנות רבה ונטלו בהן חלק פעיל כל יהודי ריימס, אנשים נשים וטף, אשר שקדו על המלאכה מבוקר עד ערב.

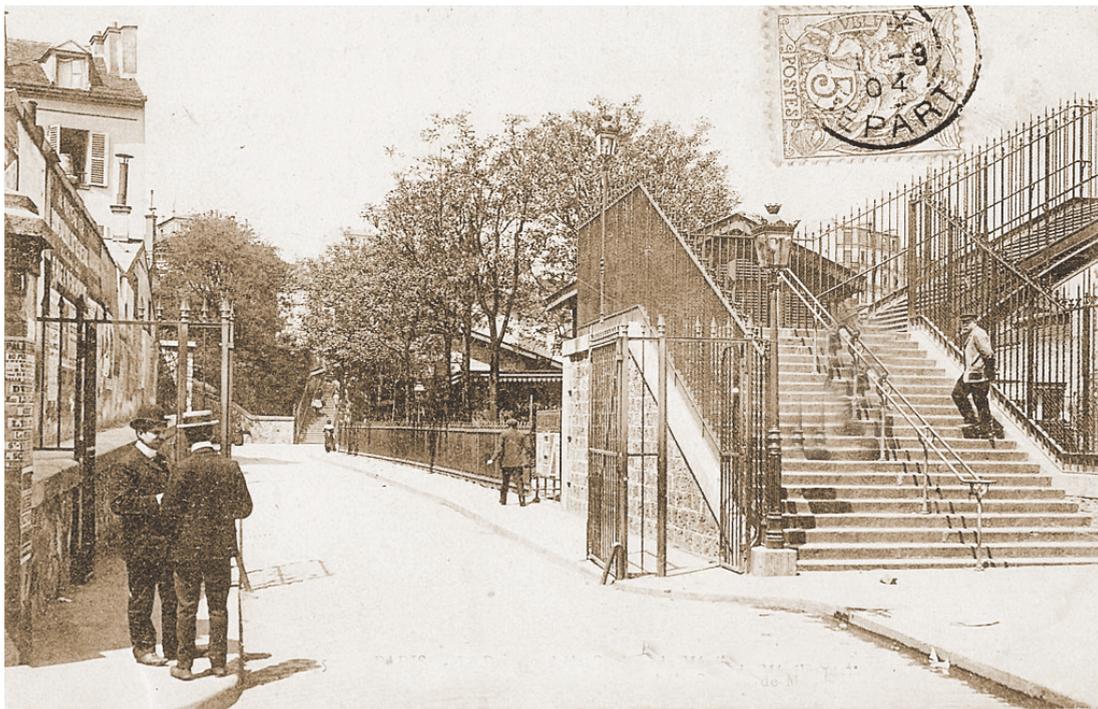

בהביטנו אל מול שגב פעלם, של הגדולים על הקטנים, למען הכלל והפרט, שכשם שהגידו "אמת ויציב" בשחרית, כן אמרו "אמת ואמונה" בערבית בחשכת הלילה, וכל ישותם אמרה "כי לך היום אף לך הלילה", נזכיר לבורא עולם מעשי בניו, ונעתיר אליו בלשון הפיוט ששרים אנו ברגש מדי ליל הסדר:

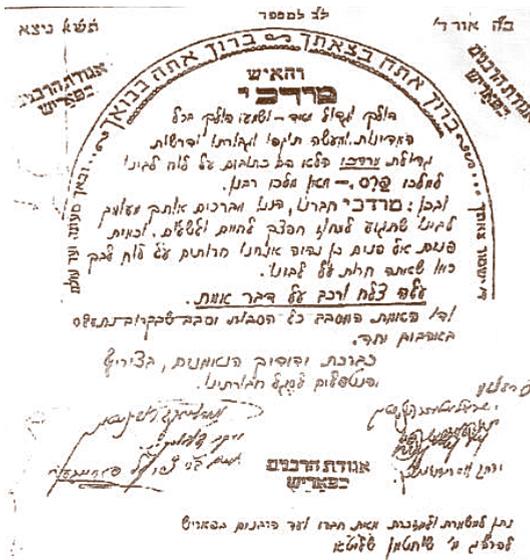
"קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה, רם הודע כי לך היום אף לך הלילה, שומרים הפקד לעירך כל היום וכל הלילה, תאיר כאור יום חשכת לילה".

מאחר ואנו מצויים בעיצומה של עריכת ספר על פאריס של מעלה, בהפקת מכון 'למוד אגדה', בשנים שטרם מלחמת העולם השנייה, וכן בשנות המלחמה, ובשנים שלאחריהם, נבקש מכל מי שיש תחת ידו חומר תיעודי פרטים על הנ"ל, לשלחם לדוא"ל: ialbert10@gmail.com פלא' 0527641561.

תמונה מימי עבר: יהודים ברחוב בפריז

מכתב פרידה מהקהילה להגר"מ שוחטמן זצ"ל

העסקן ר' אליעזר עינעס ז"ל

התפילה היה נערך קידוש בהשתתפות כל הקהל. הקצינים היהודים, לרבות גם הבלתי-יהודיים, היו מנדבים את מנות היי"ש שלהם לצורך הקידוש. בשבת אחרי הצהריים היו הכל מתאספים לשמוע נאום קצר על פרשת השבוע. אחרי כן הסבו יחד לסעודה שלישית ובילו בזמירות ושירה בציבור.

משפחת אינס

בכל ריימס היתה משפחה יהודית אחת בלבד, משפחת איינס, שהקפידה על כשרות. כאן יכלו החיילים הדתיים בסביבה להשיג ארוחה כשרה. במשך הזמן פתחנו

90% שדרשו את זה. אבל מיעוט קטן היה למען המבצע והם החליטו להצטרף למיעוט על אף שראו את הסכנה שאורבת להם. כעת אחרי הכל הוא מודה להשי"ת שלא קרה חלילה שום רע. הדו"ח היה באמת מעניין. באמת רואים איזה עבודה קדושה נעשתה.

יום ג', ב' דהוה"מ פסח. היום חזר לביהכ"נ משלוח של 250 ק"ג מצות מ"ניס". עלינו זה עשה רושם והרגשה רעה. אחינו ב"ניס" לא היו להם מצות לפסח? נורא! את המצות חטפו כאן מיד.

יום ה', ד' דהוה"מ פ. באמצע התפילה באות נשים שונות לבקש אם יש מצות? מניחים שיחזרו עוד מצות ממקומות מסוכנים אבל לע"ע אין. דופקים בדלת! בלי עין הרע נמצאים מתפללים רבים, כולם עומדים ב"טליתות" נפתרים קצת אבל זה רק הדוור, הוא הביא החזר משלוח דואר ממחנה מסוים. בינתיים נוצר כבר תור ארוך של נשים המבקשות לקבל מצה!

ר' יוסלה שלנו פונה אליהן בנאום ואומר: חבל על הזמן שלכן כי אין מצות, כשיגיעו יודיעו לכולם ולא נשכח אף אחד, נשארו לי רק נייר וחבל לארוז מצות! יהודים יקרים הייתי מאד רוצה שהמצות שנשלחו לא יחזרו כי המצות שחזרות הם "מצות דמים" של יהודים שרצחו אותם ושנשלחו למוות! לכן לא באו לקבל אותם. אני ניגש לר' יוסלה ושואל אותו מה משמעות ההכרזה, והוא עונה ומאשר שהמצות שחזרו היו מיועדות ליהודי "סנט פייר ד'שינק", "בריוו".

לצערנו הרב, הרבה מהם ירו בהם ונשלחו להשמדה! אין לו עדיין פרטים מדוייקים. ביריעות קשות כאלה אני חוזר הביתה. כבר בלכתי במדרגות אני שומע מישהו יורד במדרגות. אני נכנס בריצה מהר לדירה כדי שהיורד לא יפגש אותי, היות והיום רצוי שאף אחד לא יראה זרים גרים בבית זה. מיד מצלצלים בדלת ופותחים ונכנס הבחור יודל שטרן שלנו בראש מורד. זה שבועיים לא היה אצלנו, לא להכירו! הו! מה קרה? לצערנו הוא מאשר את כל מה ששמעתי בביהכ"נ ובנוסף בפרטים מדוייקים שמסרה לו אחותו.

מה' מצעדי גבר כוננו

ר' אליעזר עינעס ז"ל ומשפחתו מריימס.

מה' מצעדי גבר כוננו, ויש ומסבב הסיבות מוליך את האדם למקום מסויים ומועיד לו שליחות, ואם עומדת לו זכותו הריהו ממלא את שליחותו. ר' אליעזר עינעס ז"ל, נולד למשפחה חסידיית מחסידי באבוב, ועד לגיל 20 למד ביישיבה קדושה, וכן הספיק גם לרכוש השכלה בלימודי חול. מקום מגוריו בפולין היה בעיר לובלין.

בשנת תרצ"א הולכתו ההשגחה העליונה לעיר ריימס הנמצאת במרחק של כ-150 ק"מ מפאריס. מספר תושביה היה כ-130,000, ובסך הכל היו בסביבתה כ-50 משפחות יהודיות. מלבד הרב והחזן, היו רק שתי משפחות שניהלו אורח חיים יהודי וכשר, וכמובן משפחת עינעס היתה אחת מהם. בית ספר יהודי לא היה בסביבה, והאבא ר' אליעזר ז"ל, היה המורה לילדיו ולימדם תורה ויהדות.

עם הגיעם של ילדיו לגיל בגרות, החליט ר' אליעזר שביטחונם הכנסת המקומי שהתנהל בסגנון מודרני, אינו מתאים לחינוך ילדיו, ולקראת הימים הנוראים החליט לנסוע לפאריס, והגיע לבית הכנסת של הרב רובינשטיין זצ"ל, ומשנת תרצ"ו החלה ידידות גדולה בינו לבין הרב זצ"ל שנמשכה כל ימי חייהם.

ר' אליעזר ז"ל בהיותו בר אוריין ובקי בתורת החסידות ואיש בעל כשרונות מבורכים, עמד לימין הרב בהוצאת סדרת ספריו. והרב מאוד העריכו, ומסר לו את כתביו בכדי שיעבור עליהם. בשנות המלחמה שהה גם הוא בליאון, עם הרב רובינשטיין זצ"ל.

הרב הצבאי האמריקאי ר' נפתלי הירץ ליבהזר, מתאר בזכרונותיו, את הימים ששהה עם החיילים האמריקנים ששחררו את אירופה מעול הנאצים בעיר ריימס בשנת תש"ה, ומיחד דברים חמים למשפחת אינס ושאר היהודים בעיר ריימס ולהלן תיאורו:

מלונדון הועברתי לפאריס. כאן עברתי ימים קשים בשל מחסור חמור במזון כשר. כעבור זמן קצר קיבלתי העברה לריימס שבצרפת.

לפני המלחמה התקיימה בריימס קהילה יהודית גדולה. אולם, לאחר המלחמה נותרו בה כשלושים וחמש משפחות יהודיות, אשר ניצלו מידי הנאצים, במצאם מקלט בבתייהם של ידידים בכפרי הסביבה. בראש הקהילה עמד נשיא בשם פאול גראס, מותיקי המקום.

בריימס פגשתי את ידידי הרב אייזיק קליין, הרב הצבאי של חיל האויר. יחד עמו ארגנו תפילות בציבור בבית-הכנסת המקומי, אשר נשאר לפליטה. בתפילות אלה השתתפו לא רק מאות מן החיילים היהודיים, אלא גם כל בני הקהילה, מנער ועד זקן, טף ונשים. במשך כל ימות השבוע היו הללו מצפים לתפילת השבת בבית-כנסת זה, אשר הפך להיות מרכז החיים היהודיים בעיר. לאחר